

ศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง

อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

COMMUNITY CAPITALS POTENTIAL TO RESOLVE THE ISSUES FOR DEVELOPMENT OF UNDEVELOPED VILLAGES IN SOENG SANG DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

สกุล วงษ์กาฬสินธุ์

SAKUL WONGKALASIN

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์และระดับศักยภาพทุนชุมชนของหมู่บ้านลำหลัง 2) ค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง และ 3) กำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า เป็นการศึกษาแบบผสม โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจด้วยแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้แทนครัวเรือน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่ม องค์กรทุนชุมชน ในหมู่บ้านลำหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา 7 หมู่บ้าน จำนวน 330 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลสถิติค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.12$) จำแนกรายประเด็น พบว่า ทุนทางกายภาพและโภคทรัพย์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.33$) และทุนเศรษฐกิจและการเงิน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.68$) ซึ่งภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอยู่ในปานกลาง ($\bar{X} = 2.04$) โดยมีคะแนนสูงสุดด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.17$) และมีคะแนนต่ำสุดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.74$) สำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ชีวิตตามข้อมูล กขช2 ค. ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้านสุขภาวะอนามัยและกีฬา ด้านความรู้และการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านภัยพิบัติและความเสี่ยงของชุมชน

คำสำคัญ : ศักยภาพทุนชุมชน, พัฒนาหมู่บ้านลำหลัง

ABSTRACT

The purposes of this study were: 1) to study situations and levels of community capital potential of undeveloped villages. 2) to find the problems and obstacles in bringing community capitals to resolve the issues of undeveloped villages. And 3) To formulate strategies for empowering community capitals to upgrade undeveloped villages to be strengthened by using qualitative and quantitative research. The samples were 330 people including household representatives, community leaders, committee members of community capitals organization in undeveloped villages where were 7 villages of Soeng Sang district, NakhonRatchasima province. Instrumentation was interview schedule for study level of community capitals potential, problems, and obstacles in bringing community capitals to resolve the issues of undeveloped villages. Moreover, it helped to formulate strategies for empowering community capitals to upgrade villages.

The research findings were as follows :

The levels of community capitals potential divided into 5 capitals. First, the economics and financial capital potential in the moderate level. The average was 1.68. Second, the human and family capital potential in the moderate level. The average was 2.12. Third, the social and cultural capital potential in the moderate level. The average was 2.24. Fourth, the natural and environment capital potential in the moderate level. The average was 2.23. The last, physical and wealth capital potential at the high level. The average was 2.33. The problems and obstacles in bringing community capitals to resolve the problems of undeveloped villages were as follows: structure/organization system, management, community participation, concrete/success, and the

Keywords : Undeveloped community

บทนำ

รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ได้ตระหนักว่าการพัฒนาชนบทเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่ง เพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ในชนบท โดยเน้นการพัฒนาคน (Human development) เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) เพื่อให้ประชาชนมีวิถีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงในระบบเศรษฐกิจแบบยั่งยืน และการพัฒนาระดับฐานรากของชุมชน (Grass root level) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษา และเป็นผู้วิเคราะห์ปัญหา และเลือกโครงการที่ตนต้องการสำหรับการแก้ไขในการพัฒนาหมู่บ้านของตน โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคีเครือข่ายร่วมมือดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่

ในรัฐบาลปัจจุบัน โดยการนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศหรือยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560-2569 โดยมุ่งเน้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง โดยให้คนไทยในอนาคต มีศักยภาพร่วมกันพัฒนาประเทศ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา ทักษะ การคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่า ความเป็นไทย มีความรับผิดชอบ รักชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ และ สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย อัตราความยากจนต่ำ มีการกระจายโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร การสร้างฐานอาชีพ บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ และกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง ไม่คอร์รัปชัน ประชาชนทุกช่วงวัยมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี ครอบครัวอยู่ดีมีสุข (จินางค์ กุโรจนนนต์, 2560) และได้ให้ความสำคัญกับการประเทศไทย มุ่งเน้น ให้ลด ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา มุ่งให้ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา อย่างเท่าเทียมกัน มากขึ้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกระตุ้นให้นำทุนชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญาทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มาเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการพัฒนาด้วยความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจและสังคม ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2559)

การพัฒนาชุมชนและการกำหนดเรื่องชีวิตการพัฒนาหมู่บ้านของประเทศไทย ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2532 ให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานในการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ.และข้อมูลพื้นฐาน กชช.2ค. ตั้งแต่ปี 2533 จนถึงปัจจุบัน และเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2536 คณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนนำข้อมูล จปฐ./กชช. 2ค. ไปใช้ประโยชน์ในการ วางแผนพัฒนาชนบททุกระดับ การกำหนดนโยบายแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งการอนุมัติโครงการและ การติดตามการพัฒนาชนบทจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ต้องให้ ความสนใจและใช้เป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2) เป็นข้อมูลสามารถบอกถึงระดับการพัฒนาหมู่บ้านที่สำคัญ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) คือ ข้อมูล หมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และปัญหาของ หมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจาก ภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน (กรมการพัฒนา ชุมชน, 2559)

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่ให้ความสำคัญแนวทางการพัฒนาที่ใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) เป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูล พื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ประจำปี 2560 พบว่าจังหวัดนครราชสีมา มีหมู่บ้านที่ตกเกณฑ์ชีวิตที่ได้คะแนน ระดับ 1 ในตัวชีวิต ตั้งแต่ 11 ช้อขึ้นไป หรือเรียกว่าหมู่บ้านหล้าหลัง จำนวน 33 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ อำเภอลำทะเมนชัย มีหมู่บ้านหล้าหลัง จำนวน 7 หมู่บ้าน และผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา จึงมีนโยบาย มอบหมายให้สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา เป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้านหล้าหลังให้เป็นชุมชน ที่เข้มแข็งก้าวหน้า ทั้งนี้โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา รับผิดชอบการพัฒนาหมู่บ้านหล้าหลัง ดังกล่าวในเขตพื้นที่อำเภอลำทะเมนชัย ทั้ง 7 หมู่บ้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2559)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งถือเป็นมหาวิทยาลัย ที่มีวิสัยทัศน์พันธกิจและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น จึงสนใจที่จะศึกษาศักยภาพทุนชุมชน กระบวนการที่ค้นคว้าหายุทธศาสตร์ แนวทางการและการพัฒนา ให้บรรลุผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตรงเป้าหมาย ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการ

วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกและจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันด้วยความเข้าใจ เรียนรู้ ปรับตัวและคิดค้น กิจกรรมการแก้ไขปัญหามาของหมู่บ้านได้ ภายใต้ศักยภาพของชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์และระดับศักยภาพชุมชนของหมู่บ้านลำหลัง
2. เพื่อค้นหาปัญหาและอุปสรรคในการนำชุมชนมาแก้ไขปัญหการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543) คือ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ชุมชนรวมทั้งที่เป็นเงินตราหรือตัวเงินและทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น และทุนที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ชุมชนที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยคือ ทุนเศรษฐกิจและการเงิน (Economics and Finance Capital) ทุนมนุษย์และครอบครัว (Human and Family Capital) ทุนสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Capital) ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural and the Environment Capital) และทุนกายภาพและทุนโภคทรัพย์ (Physical and Wealth Capital)

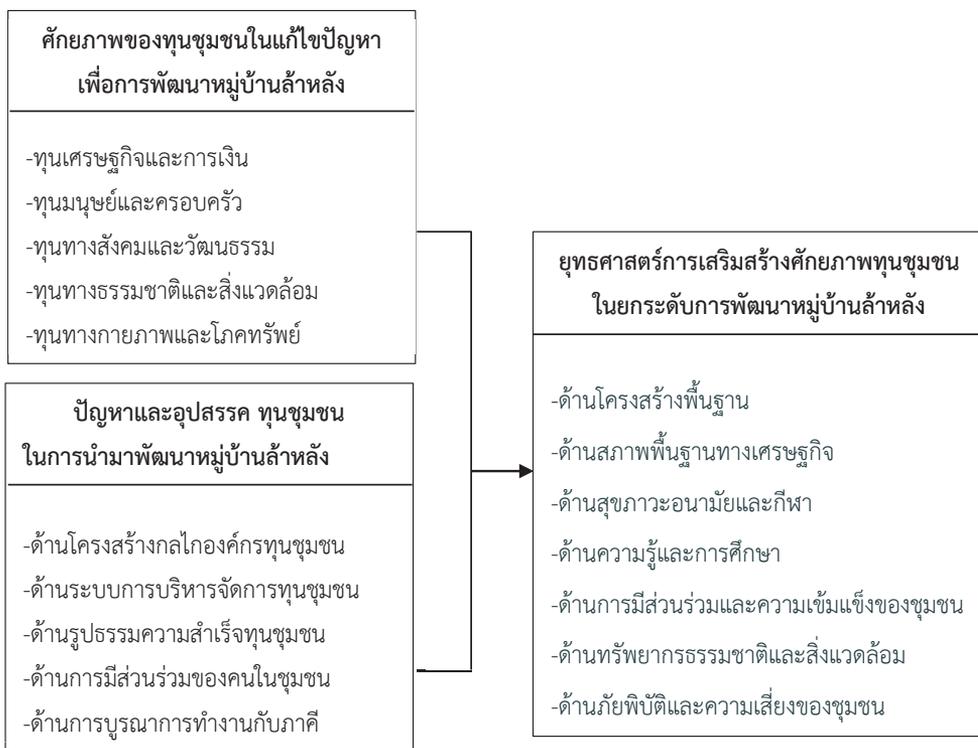
2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพทุนในชุมชน การขับเคลื่อนชุมชนทำด้วยการมีภาคีร่วมกันทำ เชื่อมโยงระบบทุนภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทุนภายในชุมชนหลักการบริหารจัดการชุมชน ด้วยการจัดการให้สมาชิกกลุ่ม องค์กรชุมชน ทำงานความสำเร็จของการดำเนินงานชุมชน ด้วยหลักการ 4M และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยมีเป้าหมายการพัฒนาชุมชนจะต้องมีมันคนสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้และที่สำคัญคือการพัฒนาคน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558)

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (ขนิษฐา กาญจนรังสีสินธ์, 2542) คือ การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง และร่วมในการรับผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของผลสำเร็จในการดำเนินงานทั้งความร่วมมือร่วมใจ (Cooperation) การประสานงาน (Coordination) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องความรับผิดชอบ (Responsibility) และเข้าร่วมด้วยจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional Involvement)

4. แนวคิดข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) หรือหมู่บ้านลำหลัง ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ของ กรมการพัฒนาชุมชน (2559) คือ ข้อมูลหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และปัญหาของหมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ จำนวน 7 ด้าน 33 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ

สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจากภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน มีการจัดระดับ ความรุนแรงของปัญหาและจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน 3 ระดับคือ หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล้ำหลัง) หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง) และหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

จากแนวคิดที่ศึกษาจึงได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย โดยศึกษาศักยภาพของทุนชุมชน ประกอบด้วยทุนเศรษฐกิจและการเงินทุนมนุษย์และครอบครัวทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพและโคททรัพย์ และปัญหาและอุปสรรค ทุนชุมชนในการนำมาพัฒนา หมู่บ้านล้ำหลัง ในด้านโครงสร้างกลไกองค์กรทุนชุมชนระบบการบริหารจัดการทุน ชุมชน รูปธรรมความสำเร็จ ทุนชุมชนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการบูรณาการทำงานกับภาคี และการจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้าง ศักยภาพทุนชุมชนในยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านล้ำหลังตามกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 หรือหมู่บ้านล้ำหลัง ในเขตอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านล้ำหลังหรือหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 หมายถึงหมู่บ้านที่มีการจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน จากผลการวิเคราะห์และจัดเก็บข้อมูล พื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ที่แสดงถึง ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านเป็นข้อมูลในระดับ หมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไป และสภาพปัญหาของหมู่บ้านในชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สุขภาวะและอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็ง

ของชุมชน สภาพแรงงาน ยาเสพติด และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 33 ตัวชี้วัด โดยได้คะแนน 1 คะแนน จำนวน 11-33 ตัวชี้วัด อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ศักยภาพทุนชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถต้นทุนชุมชนในด้านทุนเศรษฐกิจและการเงิน ทุนมนุษย์และครอบครัว ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพและโคทรพย์เพื่อตอบสนองและแก้ไขปัญหา การพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งก้าวหน้า ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุน หมายถึง แนวทางและ กระบวนการ และวิธีการใช้ทุนของชุมชนดำเนินงานซึ่งหมู่บ้านจะใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับทิศทาง การพัฒนา หมู่บ้านหมู่บ้านล้าหลังให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา และ ข้อมูล กชช.2ค หมายถึง ข้อมูลหมู่บ้านที่แสดงให้เห็น สภาพทั่วไป และปัญหาของหมู่บ้านชนบทด้านต่าง ๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สภาพแรงงาน สุขภาวะ และอนามัย ความรู้และการศึกษา การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยจากภัยพิบัติและความเสี่ยงในชุมชน ของหมู่บ้านล้าหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบผสม โดยศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในรูปของ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการจัดเวที เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านล้าหลัง และการวิจัย เชิงปริมาณ (Qualitative research) ในรูปของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้านล้าหลังหรือหมู่บ้านเร่งรัดอันดับ 1 จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1,790 ครัวเรือน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างและ วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1967) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 326.94 เพื่อให้ข้อมูลเกิดความเหมาะสม ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 330 ครัวเรือน โดยเฉลี่ยตามสัดส่วนของ ครัวเรือนในหมู่บ้านล้าหลัง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview schedule) โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (Content validity) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและนำมาปรับปรุง แก้ไขคำถามเพื่อให้มีความถูกต้องของภาษา ความเที่ยงตรงและความครอบคลุมของเนื้อหาการทดสอบ ความเชื่อถือได้ (Reliability) จากสูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach' s Alpha Coefficient) ของ Cronbach (1990)

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนวิเคราะห์บริบท สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชน เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มองค์กรทุนชุมชนที่เกี่ยวข้องหมู่บ้านที่เป็นประชากร ในการศึกษา

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ระดับศักยภาพทุนชุมชน และปัญหา อุปสรรคในการนำทุนแก้ไขปัญหา หมู่บ้านล้าหลัง เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้แทนครัวเรือน ในหมู่บ้านล้าหลัง อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและมีผู้ช่วยวิจัยเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ได้รับการอบรมให้เข้าใจวัตถุประสงค์ การวิจัยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยวิธีการเทคนิคการเก็บข้อมูลให้เข้าใจคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นผู้ช่วยนักวิจัย

3. ขั้นตอนจัดทำแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวทีในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย ประกอบด้วย การทำผังชุมชน/หมู่บ้านการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) ของหมู่บ้าน และวิเคราะห์ผลการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชข.2ค) และ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive statistic) คือ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย (X)

ผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำห้วยอำเภอเสิงสาง จังหวัด นครราชสีมา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์บริบท สถานการณ์ ศักยภาพและสภาพของหมู่บ้านลำห้วย จำนวน 7 หมู่บ้าน อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และความต้องการในการพัฒนาหมู่บ้านด้านชุมชน พบได้ ดังนี้

1.1 บ้านซับ ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านคือ เรื่องการมีงานทำ และงานรับจ้างที่ไม่มั่นคง แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ด้วยการ “พัฒนาสินค้าตุ๊กตาผ้าไหม ให้เป็นสินค้า OTOP” เพื่อเป็นการเสริมสร้างแหล่งที่มาของรายได้ และลดปัญหาการว่างงานของคนในชุมชน โดยมี ประชาชนในพื้นที่บางคนที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำตุ๊กตาผ้าไหมอยู่แล้ว

1.2 บ้านเสิงสาง ประสบปัญหาคือ เรื่องการขายพืชผลทางการเกษตรที่มีราคาตกต่ำ ได้รายได้ จากภาคการเกษตรน้อย แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “ลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร” เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตร โดยอาจเป็นการหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต เช่น ปุ๋ย ยา ซึ่งในชุมชนมีความรู้เรื่องการนำเอาผิวมันมาผลิตเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ทางการเกษตรด้วย

1.3 บ้านรุ่งเรืองพัฒนา ปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้านคือ การไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และมีครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนน้อย แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน” เพื่อสร้างการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพให้กับชุมชน การกระจายข่าวสารให้ทั่วถึง ร่วมถึงการสร้างโอกาสในการร่วมกลุ่มส่งเสริมอาชีพ

1.4 บ้านไผ่สามัคคี เยาวชนในพื้นที่ไม่เรียนต่อเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “ฝึกวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจของเยาวชน” โดยอาจจะ เป็นการส่งเสริมอาชีพด้านงานช่าง งานฝีมือ เทคโนโลยี เพื่อลดปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และเพื่อเป็น แนวทางในการประกอบอาชีพของเยาวชน และชุมชน ก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่

1.5 บ้านดอนแขวน ประสบปัญหาคือ สินค้าทางการเกษตรราคาตกต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรอง แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน “ส่งเสริมความรู้เรื่องการร่วมกลุ่มของเกษตรกร” เพื่อเป็นการสร้างอำนาจการต่อรอง กับพ่อค้าคนกลาง อันจะเป็นหนทางในการแก้ปัญหากลุ่มเกษตรกร และมีอำนาจในการกำหนดราคาพืชผลทางการเกษตรได้ด้วยตนเอง

1.6 บ้านโคกน้อย ปัญหาที่พบคือ การเล่นเกมพนัน (ไฮโล/ไพ่/หวย) เกิดจากการไม่มีงานทำ การเล่นเกมเป็นอาชีพ รวมถึงการอยากเสี่ยงโชค และอีกหนึ่งปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไขคือเด็กแว้นในหมู่บ้าน ซึ่งอาจเป็นการเชื่อมโยงให้เกิดการมั่วสุม ปัญหายาเสพติดตามมาโดยกลุ่มเสี่ยงมีทั้งวัยรุ่นผู้ชายและผู้หญิง จึงอยากให้มีการอบรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อหารายได้ การจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

1.7 บ้านราษฎร์พัฒนา ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน แหล่งน้ำมีน้อย ขาดแคลน และด้านสุขภาวะชุมชน แนวทางในการพัฒนาทุนเพื่อแก้ไขปัญหของหมู่บ้านอยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยพัฒนา สระน้ำของหมู่บ้านโดยการขุดลอกสระสาธารณะประโยชน์เพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการออกกำลังกายในชุมชน

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การศึกษาาระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.12$) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.33$) และทุนเศรษฐกิจและการเงินน้อยสุด ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายหมู่บ้าน พบว่าบ้านโคกน้อยหมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์ มีระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.42$) โดยพบว่าทุนชุมชนที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังมากที่สุด คือ ทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.94$) รองลงมาคือทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 2.83$) และบ้านรุ่งเรืองพัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลเสิงสาง มีระดับศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.41$) โดยพบว่าทุนที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ สังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.45$) ส่วนบ้านซับ หมู่ที่ 4 ตำบลเสิงสางมีศักยภาพของทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.41$)

2. การศึกษาปัญหาอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้ศึกษาปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังด้านโครงสร้าง/กลไกองค์กร ด้านการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม ด้านรูปธรรม/ความสำเร็จและด้านการบูรณาการพบว่า ปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง ในภาพรวมอยู่ในปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.04$) โดยด้านการบริหารจัดการมีคะแนนสูงสุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.17$) ส่วนด้านที่มีคะแนนต่ำสุดคือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายหมู่บ้าน พบว่าบ้านโคกน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์มีปัญหาอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.48$) และพบว่าด้านการบริหารจัดการมีปัญหาอุปสรรคสูงสุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.93$)

3. ระดับปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลังอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.89$) เมื่อพิจารณารายหมู่บ้าน พบว่า บ้านโคกน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลโนนสมบูรณ์ มีระดับปัญหา อุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำหลัง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.92$) โดยพบว่าทุนที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก คือ ทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 2.92$) เท่ากัน และทุนที่มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย คือ เศรษฐกิจและการเงิน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.16$) และบ้านซับ หมู่ที่ 4

ตำบลเสิงสาง มีระดับปัญหาอุปสรรคในการนำทุนชุมชนมาแก้ไขปัญหาการพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 1.14$) โดยพบว่าทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีค่าคะแนนน้อยสุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 0.92$)

4. การยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพทุนชุมชนในยกระดับการพัฒนาหมู่บ้านลำห้วยแต่ละหมู่บ้าน ได้วิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของทุนชุมชนในด้านต่าง ๆ แล้วนำมาจัดทำยุทธศาสตร์การยกระดับและการพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย เพื่อให้ผ่านเกณฑ์ชีวิตตามข้อมูล กชช2 ค. โดยได้จัดทำยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้านสุขภาวะอนามัยและกีฬา ด้านความรู้และการศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านภัยพิบัติและความเสี่ยงของชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านลำห้วยอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา มีข้อค้นพบและประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

การศึกษาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ กรมการพัฒนาชุมชน (2559) ที่ กล่าวว่า ทุนทางกายภาพและโคกทรัพย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชนได้แก่การคมนาคมขนส่งระบบไฟฟ้าประปาประปาประปาพลังงานการสื่อสารโทรคมนาคมโบราณวัตถุโบราณสถานหรือสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ จึงเป็นทุนที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านลำห้วยมากที่สุดเพราะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่และเป็นสิ่งที่สัมผัสได้โดยตรง ส่วนทุนเศรษฐกิจและการเงินมีค่าคะแนนต่ำสุดซึ่งอยู่ในระดับปานกลางอาจเนื่องจากทุนเศรษฐกิจและการเงินที่มีอยู่ในชุมชนมีจำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของประชาชน ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่าทุนด้านการเงินจะไม่สามารถนำมาใช้ในการจัดหารบริการสาธารณะเพื่อคนในชุมชน การเป็นกองทุนในการส่งเสริมสุขภาวะและอนามัย การจัดการการศึกษา การเป็นกองทุนเพื่อใช้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การป้องกันภัยพิบัติของชุมชนและเป็นกองทุนในด้านการป้องกันแก้ไขปัญหาด้านยาเสพติด ซึ่งมีศักยภาพอยู่ในระดับน้อย และสอดคล้องกับ ชัยวิษญ์ ภูมิตังกิจ (2554) ได้กล่าวว่า การมีระบบเศรษฐกิจและทุนที่มั่นคงสามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเป็นปัจจัยชีวิตความเข้มแข็งของชุมชน และมิติการพัฒนาความเข้มแข็งของทุน มีระบบเศรษฐกิจที่ตอบสนองคนในชุมชน มีระบบบริหารจัดการที่ดี

ข้อเสนอแนะ

1. การนำทุนชุมชนมาแก้ไขและพัฒนาหมู่บ้านลำห้วย ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการทุนชุมชน ให้เข้าใจอย่างแท้จริง เน้นการสร้างทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินทุน
2. พัฒนาศักยภาพทุนชุมชนในการแก้ไขปัญหาหมู่บ้านลำห้วย ควรมีบูรณาการและการบริหารจัดการทุนชุมชนในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมี การเชื่อมโยงเกื้อกูลกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน* (กชช. 2ค) ปี 2560-2564. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนธ์.
- กระทรวงมหาดไทย. (2551). *แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร : สุภชินัญค์พรีนติ้ง กรุป.
- ชนินฐฐา กาญจนรังษินนท์. (2542). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน.
- จินางค์ กุโรโรจนันต์. (2560). *แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี* (พ.ศ. 2560-2579). สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.nakhonpathom.go.th/>
- ชัยวิชญ์ ภูมิตังกิจ. (2554). *การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนภาคตะวันออก “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนที่มั่นคงสามารถนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*. สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://www.fpo.go.th/>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *คู่มือสนับสนุนการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2543). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา. (2559). *รายงานคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดนครราชสีมา จากข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาชนบท ประจำปี 2559*. นครราชสีมา : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychology Testing* (5th ed.). New York : Harper Collins.
- Yamane, T. (1976). *Statistics : An introductory analysis* (2nd ed.). New York : Harper and Row.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สกุล วงษ์กาฬสินธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรวิชาการพัฒนาสังคม
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุนทรารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 30000
E-mail : sakul05@hotmail.com